

Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – Київ : НІСД, 2016. – С. 374–375, 381–383.

РОЗДІЛ 15. ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ, ЕКОЛОГІЧНОЇ ТА ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ

Динаміка внутрішньої політичної та економічної ситуації, а також необхідність знайти відповіді на сучасні глобальні виклики зумовлюють уточнення пріоритетів та термінів досягнення цілей державної політики України у сфері енергетичної, екологічної та техногенної безпеки. З одного боку, Україна продовжує послідовно рухатися шляхом євроінтеграції, формуючи необхідне законодавче, інституційне та організаційне забезпечення реформ. З іншого боку, процес реформування істотно відстає від очікувань суспільства та прийнятих нашою державою міжнародних зобов'язань.

Високі темпи реформування країни стримуються низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників, де одним з основних є продовження війни. Тимчасова окупація території окремих регіонів України внаслідок агресії Російської Федерації, дії, спрямовані на завдання шкоди об'єктам критичної інфраструктури та зменшення ресурсної бази паливно-енергетичного комплексу, порушення економічних зв'язків між суб'єктами господарювання мають значний негативний вплив на енергетичну, екологічну та техногенну безпеку України.

Проблеми глобальної зміни клімату є іншим чинником, який створює істотні виклики реалізації державної політики. Прийнятий у грудні 2015 р. текст Паризької угоди, відповідно до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, встановлює амбіційні завдання з пом'якшення процесу кліматичних змін завдяки зменшенню викидів парникових газів. Для України це, по суті, зобов'язання щодо кардинального реформування структури системи енергозабезпечення, посилення вимог до забезпечення екологічної безпеки, що, відтак, потребуватиме значних інвестицій в енергетичну галузь.

Водночас для успішного просування шляхом реформ країна має подолати і суб'єктивні перешкоди, пов'язані передусім із відсутністю узгодженості дій різних відомств з реалізації завдань, визначених стратегічними документами, як-от Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом чи нещодавно затверджена Стратегія національної безпеки. Відомчі суперечності, що підживлюються політичною конкуренцією, мають бути подолані, інакше процес трансформації України,

становлення її як правової, конкурентоспроможної, демократичної країни буде поставлено під сумнів.

Функціонування паливно-енергетичного комплексу на основі стратегії виживання та оперативного реагування на кризові ситуації має відійти у минуле. Стратегічним завданням на найближчу перспективу стає перетворення паливно-енергетичного комплексу країни з проблемного сектору, що потребує постійної державної підтримки, на сучасний, ефективний, конкурентоспроможний сектор національної економіки, здатний до сталого розвитку на довгострокову перспективу в умовах регіональної інтеграції та конкуренції на європейському та світовому енергетичних ринках.

15.1. ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ ДО ЄС

Енергетичний сектор України протягом усього періоду незалежності залишається одним із найбільш проблемних секторів національної економіки. Більшість стратегічних цілей реформування – підвищення енергоефективності та зниження енергоємності ВВП, розвиток відновлюваної енергетики, зростання власного видобутку енергоресурсів та оновлення основних фондів, формування стратегічних резервів, створення елементів ядернопаливного циклу – досі не досягнуті повною мірою.

Водночас протягом 2015 р. були здійснені вкрай необхідні кроки на шляху переходу до функціонування енергетичних ринків на конкурентних та прозорих засадах, ліквідації перехресного субсидування, зменшення залежності від Росії як монопольного постачальника енергоресурсів та технологій.

<...>

Стимулювання ефективності використання енергоресурсів та енергозбереження. В Україні є значний потенціал енергозбереження, основна частина якого зосереджена у житловому секторі, промисловості та в секторі трансформації енергії (передусім у тепловій генерації). Це зумовлює вибір пріоритетів державної політики енергоефективності: житлово-комунальний та енергетичний сектори.

Стан реалізації заходів з підвищення енергоефективності постійно відстежується Національною радою реформ при Президентові України. За результатами розгляду цих питань Радою 7 червня 2016 р. уряду було рекомендовано прискорити розгляд на своєму засіданні концепції та плану дій із створення Фонду енергоефективності для запровадження оптимальної моделі фінансування та реалізації енергоефективних проектів. Крім того, Радою було запропоновано Міненерговугілля та НКРЕКП активізувати

реалізацію проектів, спрямованих на зменшення витрат на передачу і розподіл енергії.

Підвищення енергоефективності та реалізація значного потенціалу енергозбереження має відбуватися через створення інституційних умов спрямування споживачам інвестицій через використання ринкової фінансової інфраструктури та цінового стимулювання суб'єктів господарювання до підвищення ефективності використання енергоресурсів.

Відповідні дії передбачені і реформами, що втілюються в рамках Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», зокрема Програми енергонезалежності та реформи енергетики. Саме за цим напрямом відбулося значне просування. Прийнято 1-й Національний план дій з енергоефективності з цільового національного показника (розпорядження Кабінету Міністрів України № 1228-р від 25.11.2015 р.), спрямований на реалізацію потенціалу енергозбереження на рівні 9 % від середнього рівня споживання за останні п'ять років. Внесено зміни до Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2016 рр.

На державному рівні створено механізм стимулювання непромислового кінцевого споживача (населення, ОСББ, ЖБК) до впровадження заходів з енергоефективності та енергозбереження:

- розширено перелік заходів та учасників державної програми стимулювання впровадження енергоефективних заходів. Запроваджено стимулювання придбання широкого переліку енергоефективного обладнання та/або матеріалів, до групи учасників програми включено ОСББ та ЖБК (постанова Кабінету Міністрів України № 231 від 08.04.2015 р.);

- вдосконалено державну програму стимулювання населення до впровадження енергоефективних заходів. Зокрема передбачено більш сприятливі умови державної підтримки для одержувачів субсидій через збільшення розміру відшкодування до 70 % тіла кредиту (постанова Кабінету Міністрів України № 614 від 12.08.2015 р.);

- дію державної програми стимулювання продовжено на 2016 р. (постанова Кабінету Міністрів України № 929 від 11.11.2015 р.).

До квітня 2016 р. за державною програмою стимулювання енергоефективності видано вже понад 80 тис. кредитів на загальну суму 1,302 млрд грн, у т. ч. понад 13,8 тис. кредитів на придбання негазових котлів, понад 208 кредитів – для ОСББ/ЖБК. Тобто, програмою охоплено майже 100 тис. українських родин, з яких понад 18 тис. – одержувачі субсидій.

Завдяки встановленню інвестиційно привабливого тарифу на теплову енергію, вироблену з інших, крім природного газу, видів палива (постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 453), впродовж 2014–2015 рр. значно зросли темпи встановлення теплогенеруючих потужностей на інших, крім газу, видах палива. За інформацією обласних та Київської міської держадміністрацій, встановлена теплова потужність нових об'єктів на інших видах палива, крім газу, введених в експлуатацію протягом 2014 р., становила 452 МВт, протягом 2015 р. – 752 МВт. Сума коштів, залучених на реалізацію проектів протягом 2014–2015 рр., становила близько 2,2 млрд грн. Введені нові потужності (1204 МВт) дозволять щорічно заміщувати 416 млн м³ газу.

З метою подолання бар'єрів на шляху впровадження заходів з енергоефективності в бюджетних установах прийнято законодавчу та нормативну базу започаткування і розвитку нового ринку – «енергосервісу» з потенціалом у 4,4 млрд євро та з відповідним створенням в Україні нових робочих місць.

Довідково. Було прийнято закони України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» (№ 327-VIII від 09.04.2015 р.), «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» (№ 328-VIII від 09.04.2015 р.), постанову Кабінету Міністрів України № 845 від 21.10.2015 р. «Про затвердження Примірного енергосервісного договору».

Водночас низка завдань іще потребує виконання. Важливо завершити встановлення приладів обліку постачання та споживання енергоресурсів та послуг, формування інституту власності (управління) багатоквартирних житлових будинків та отримання ними, за допомогою державних та приватних банків, інвестицій для підвищення енергоефективності. Досі не прийнято базового законодавчого акта у сфері енергоефективності – «Про ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів» та Закону «Про енергетичну ефективність будівель», які є частиною зобов'язань України перед Енергетичним Співтовариством.

При цьому слід зазначити, що Україна відстає з розробкою законодавчого забезпечення запровадження такого механізму підвищення енергоефективності національної економіки, як «енергетичні послуги», що передбачено нашими зобов'язаннями щодо адаптації положень Директиви 2006/32/ЄС. Директива фактично запровадила у практичну площину новий

підхід до управління енергоспоживанням, а саме, формування системи «примусу» виробників та постачальників енергоресурсів до надання «енергетичних послуг» кінцевому споживачеві, зокрема, реалізації енергоощадних заходів за рахунок постачальника.

Більше того, Директива 2012/27/ЄС, яка замінила Директиву 2006/32/ЄС, ще більше посилила зазначені вимоги. Зокрема, документом передбачено вимогу до постачальників енергоресурсів – щорічно, протягом терміну дії директиви, досягати цілей енергозбереження на рівні 1,5 % річного обсягу «проданих» кінцевим споживачам енергоресурсів. Якщо ж постачальник не має наміру реалізовувати проекти самостійно, він зобов'язаний сплатити до спеціально створеного фонду енергозбереження відповідну суму коштів, необхідну для їх реалізації.

Розвиток цього напрямку та його застосування в Україні дасть можливість створити належний механізм фінансування енергоощадних заходів.